

Mydliarová, Lucia

Výchova dítěte

In: Dosedlová, Aneta; Hegerová, Terézia; Krajcová, Pavla; Mašková, Kateřina; Mydliarová, Lucia; Russeová, Zuzana; Samoylova, Nataliya; Shejbalová, Zuzana. *Tradiční rodina v Číně*. 1., elektronické vydání Brno: Masarykova univerzita, 2019, pp. [27]-37

ISBN 978-80-210-9395-9

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141668>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

3. VÝCHOVA DIEŤAŤA

Lucia Mydliarová

1. VÝCHOVA Z HĽADISKA KULTÚRNEJ ANTROPOLÓGIE

Výchova a vzdelávanie sú nepochybne dôležitými odbormi kultúrnej antropológie. Vychádzajú z faktu, že jedinec nie je pre žiadny spôsob života v žiadnom prostredí špecificky vybavený. Predávanie kultúry (kultúru tu chápeme v širšom slova význame, ako súhrn zvykov, postojov, schopností, vedomostí a hodnôt, ktoré si ľudia v spoločnosti predávajú najčastejšie formou jazyka) je prirodzenou súčasťou všetkých spoločností a závisí na nej ako prežitie jedinca, tak aj rozvoj celej spoločnosti.¹

1.1. Dôležitosť dieťaťa v tradičnej čínskej spoločnosti

Rodina je fundamentálnym základom tradičnej čínskej spoločnosti. Existuje univerzálna predstava o pospolitosti všetkých rodových príslušníkov rodiny, a to nie len tých žijúcich, ale i tých, ktorí už dávno zomreli (viac informácií k téme v 4. kapitole Kult predkov).² Línia uctievania a obetovania týmto rodinným predkom nesmie byť za žiadnych okolností prerušená a potomok je teda nevyhnutným predpokladom náležitého konania. Okrem náboženskej predstavy o nutnosti obetovania predkom má zanechanie potomka kľúčovú rolu v zachovaní rodu z ekonomicko-sociálnej perspektívy.³ V tomto ohľade ide o zveľaďovanie majetku, rozmach rodiny, rast prosperity, či opora a starostlivosť o starších členov rodiny. Je nutné poznamenať, že v oboch spomenutých prípadoch má mužský potomok oveľa dôležitejšie postavenie, než ženský. V prípade obetovania predkom ide výlučne o synov, ktorí majú oprávnenie vykonávať takúto funkciu. Pri ekonomicko-sociálnych aspektoch dcéry zohrávajú dôležitú úlohu pri vykonávaní domácich prác, rozširovaní sociálnych kruhov rodiny cez prípadne vyššie spoločenské postavenie rodiny ženícha, avšak nakoľko po svadbe odchádzajú do obydlí manželovej rodiny, ich zotrvanie s pôvodnou rodinou je len dočasné a teda považované za nezmyselnú investíciu.³

1.2. Variabilita výchovy

Je potrebné poznamenať, že prístup rodičov k výchove dieťaťa v Číne sa počas života mení. V ranných štádiách detstva akoby výchova vôbec neexistovala a dieťa nie je žiadnym spôsobom korigované. Akonáhle však dosiahne určitého veku, intenzívna kontrola, prísny režim a vzdelávanie sú dennou súčasťou ich života. Pri diskusii o výchove je taktiež nutné brať v úvahu rozdiely medzi mestským a vidieckym prostredím, ktoré výrazne ovplyvňovali charakter výchovy (napr. existencia škôl, čiastočné vzdelávanie žien sú charakteristické pre mestské prostredie, učenie sa remeslu a domácim prácam zase pre vidiecke). Tieto zmeny sú podrobnejšie vysvetlené v 7. časti, venovanej charakteristickým prvkom jednotlivých etáp detstva.

2. KONCEPT VÝCHOVY V ČÍNE

V tejto kapitole si predstavíme niekoľko význačných rysov čínskej spoločnosti, ktoré mali výrazný vplyv na sformovanie spôsobu výchovy ich potomkov.

2.1. Synovská oddanosť (*xiào* 孝)

Koncept synovskej oddanosti je jedným z najdôležitejších rysov čínskej spoločnosti a má priamy súvis s výchovou jedinca ako takou. Dieťa vyrastá v hierarchickom systéme založenom na konfuciánskej náuke a jeho postavenie v ňom, povinnosti voči ostatným členom rodiny, či očakávania od jeho budúcnosti sú jasne určené pravidlami tohoto systému. V rámci synovskej oddanosti je vzťah voči rodičom dôležitejší, než vzťah voči manželke, či voči deťom. Ilustruje to napríklad príbeh, v ktorom chudobný manželský pár nedokázal ďalej živiť manželovu matku aj ich trojročného potomka. Muž sa v tejto ťažkej situácii rozhodol pochovať svoje dieťa zaživa, pretože to bolo najsprávnejšie možné jednanie v rámci synovskej oddanosti. Príbeh však končí šťastne, pretože správne konanie prinieslo rodine potrebný majetok.⁴ Iným dokladom

1. Sokol 2014, nestránkované.

2. Palát – Průšek 2001, 244.

3. Skinner 2002, nestránkované.

4. Smith 2007, 206–207.

dôležitosti synovskej oddanosti by mohla byť tiež trojročná doba smútenia za zosnulými rodičmi, ktorá je povinnosťou každého dieťaťa. Táto doba 3 rokov je symbolická a má pripomínať fakt, že rodičia prvé tri roky nosili svoje dieťa v náručí. Deti sú vychovávané k poslušnosti a oddanosti nie len voči svojim rodičom, ale aj voči všetkým starším členom rodiny.

2.2. Zahanbená tvár (*xiū xiū liǎn* 羞羞脸)

Medzi často využívané výchovné metódy patrí tiež citové pôsobenie, pri ktorom je dieťa podpichované, či zastrášané rôznymi príbehmi, či prehovormi rodičov. Je vystavované pocitu hanby – zahanbenia tváre, ktoré je pre každého Číňana nesmierne ponížujúce.⁵ Heidi Fung zmieňuje prípad matky, ktorá nútila svoju dcéru opakovať príbeh o tom, ako ju ponížila učiteľka v škole znovu a znovu, aby sa hanbila tak, že prípadnú chybu znovu nespraví.⁶

2.3. Výchova a fyzický kontakt

Nadväzujúc na tému citového pôsobenia na dieťa by bolo vhodné spomenúť i fyzický kontakt (v pozitívnom slova zmysle, napr. objatia, pohladenia, či iné prejavy lásky) rodičov voči deťom. Ten je v porovnaní s prístupom v západo svete úplne minimálny. Vychádza pritom z prirodzeného postavenia otca, ako nedostupnej autority a tvrdej osobnosti.⁷ Čo sa matky týka, jej vzťah s deťmi je o niečo viac citovejší. Matka by dieťaťu nemala nič odmietnuť a má im podriaďiť celý svoj život, najmä mužskému potomkovi. Syn je pre matku spojovacím článkom s manželovou rodinou a preto je pre ňu kľúčový.

Fyzické tresty sú súčasťou výchovy v neskorších štádiách detstva a sú brané ako nevyhnutný element nápravy dieťaťa, napríklad v prípade, keď sa nechce učiť. Bitie dospelých členov rodiny (patriarcha voči mladším členom, hierarchicky vyššie postavení členovia voči tým nižšie postaveným, muži voči ženám) je taktiež bežnou súčasťou chodu rodiny v prípade, že porušili napríklad princíp synovskej oddanosti, či úcty. Prípustné a v niektorých dobách aj legálne boli i zabitia dospelých detí v prípade, že uvrhli hanbu na svojho otca a celú rodinu.⁸

3. CIEĽ VÝCHOVY

Ideálom výchovy v tradičnej čínskej rodine je vychovať syna, ktorý uspeje v štúdiu, absolvuje úradnícke skúšky a vybuduje si tak celoživotnú kariéru. Cieľ úzko súvisí s vyššie zmieňovanou synovskou oddanosťou, pretože práve takáto životná cesta skutočne napĺňa očakávania rodičov a dokáže poslušnosť syna voči nim. Primárnym cieľom čínskej výchovy je teda syn oplývajúci cnosťou synovskej oddanosti. S tým úzko súvisí jeho štúdium a kariéra, ktorou finančne zabezpečí rodinu a zvýši tým jej prestíž. To značí, že v neposlednom rade je cieľom výchovy v Číne i ekonomický profit.

Z vyššie uvedených informácií môžeme identifikovať niekoľko rozdielov medzi cieľom výchovy v Číne a na Západe. Samostatnosť, ktorá je na najvyšších priečkach rebríčka výchovných zámerov na západe nehrá takmer žiadnu rolu v čínskom svete. Môžeme to logicky dokladovať napríklad faktom, že dospelí synovia, ktorí už majú vlastné rodiny nedisponujú mnohými právomocami v hierarchickom systéme čínskych rodín. Rozhodovanie o všetkom, čo sa týka ich života a života ich rodín má na starosti najstarší mužský člen rodiny a poslušnosť ukladá každému členovi podrobiť sa týmto jeho nariadeniam. Absentuje dokonca i ekonomická nezávislosť, pretože rodinná kasa je spravidla centrálna riadená staršími rodiny.⁹

5. Dewar 2019, nestránkované.

6. Fung 1999, 198.

7. Dewar 2019.

8. Palát, Průšek 2001, 79–80.

9. Smith 2007, 207.

4. PÔRODNOSŤ V ČÍNE

Pre všetky tradičné spoločnosti je v rámci problematiky potomstva dôležitý nie len počet potomkov danej rodiny, ale aj konštalácia pohlavia ich detí. Pre patrilineárne spoločnosti a teda i tú čínsku sú synovia nepochybne nutnou a žiadanou komoditou, avšak povedať, že by bola tradičná čínska rodina spokojná len so synmi a to v čo najväčšom počte, by bolo úplne chybným tvrdením.

4.1. Význam dcéry v domácnosti

Aj napriek dočasnosti pobytu dievčat v pôvodnej rodine, a teda ich vnímaniu ako nezmyselnej investície do cudzieho človeka, zohrávajú dcéry pomerne dôležitú úlohu. Už v rannom veku začínajú vykonávať domáce práce, aby tak odbremenili vyťaženu matku, a pokiaľ je dcéra jedna zo skôr narodených detí, zabezpečuje výchovu mladších súrodencov. Ak sa dcéra vydá do rodiny s vyšším sociálnym statusom, zabezpečí tak svojej pôvodnej rodine rozšírenie sociálnych sietí a zlepší postavenie v komunite. V neposlednom rade hrajú dcéry kľúčovú úlohu pri uxoriokálnych sobášoch, ktoré zabezpečujú mužského potomka pre rodinu bez synov.

4.2. Regulácia pôrodnosti

Vo svetle uvedených faktov a na základe dát z etnografických a textových zdrojov je možné povedať, že minimálna konštalácia čínskej tradičnej rodiny pozostáva z dvoch chlapcov a jedného dievčaťa. Zásahy do počtu, či výberu pohlavia dieťaťa sú však veľmi časté napríklad v prípadoch, kedy sa v rodine nachádzajú súrodenci rovnakého pohlavia, vtedy sa páry nevyhnutne snažia o doplnenie chýbajúceho syna, či dcéry. Kvôli ťažkým existenčným podmienkam, v ktorých sa väčšina rodín najmä na vidieku nachádzala, a taktiež kvôli tradičnej predpojatosti na chlapcov sa v spoločnosti vyskytuje mnoho prípadov potratov, usmrtení, predajov, či odovzdávania dcér na adopciu. Z pochopiteľných dôvodov (syn obetuje predkom, zachováva rod, buduje ekonomické zázemie rodiny) sa dievčatá stávajú obeťami infanticídy. Zásahov do narodenia prvého dieťaťa nie je podľa profesora antropológie na Californskej univerzite W. Skinnera tak mnoho, nakoľko existuje pomerne veľká pravdepodobnosť, že dcéru, alebo syna ešte rodičia môžu mať. Pokiaľ by sa narodila prvá dcéra, môže pomáhať so súrodencami a postará sa o domáce práce. Druhé a každé nasledujúce dieťa už však u rodičov vzbudzuje obavy a pokiaľ by šlo o dve dievčatá, je veľmi pravdepodobné, že druhé, či tretie by bolo predané, či inak vylúčené. Synovia v rodine nesmú chýbať, ale z praktických dôvodov je ich počet obmedzený ideálne na tri, čím by rodina predišla negatívnym ekonomickým dopadom.

5. VOĽBA MENA

Voľba mena pre novorodenca nie je v tradičnej rodine celkom arbitrárnym rozhodnutím, ale je nutné ho vnímať ako jeden zo spôsobov pozitívneho ovplyvnenia osudu ich dieťaťa a vyjadruje pranie rodičov, aké by ich dieťa malo byť. V ženských menách sa často nachádzajú znaky *yīng* 英 kvetina, *zhū* 珠 perla, *yù* 玉 nefrit, či *xuě* 雪 sneh. V mužských menách ide zase o znaky *míng* 明 jasný, *guó* 國 štát, *zhuàng* 壯 silný a *wěi* 偉 veľký. Takto by mal byť chlapec menom *Kāi* 开 trpezlivý, *jiémǐn* 捷敏 zase bystrý a *dǐngyán* 鼎言 spoľahlivý.¹⁰

Kvôli ochrane života syna pred zlými duchmi rodičia zvyknú meniť ich mená, často aj na ženské, aby zlý duch nebol schopný nájsť chlapca podľa pôvodného mena.¹¹ Inokedy rodičia obliekajú syna do dievčenského oblečenia, prípadne mu dávajú ženské doplnky, aby oklamali zlých duchov, ktorí sa snažia ohroziť jeho život.

10. Kane 2009, 117.

11. Palát, Průšek 2001, 245.

6. ETAPY DETSTVA

Detstvo detí v tradičnej čínskej rodine je možné vnímať v rámci dvoch celkov – rannej fázy, obdobiím učenia a napokon etapu dospelosti človeka. Je zaujímavé, že koncept adolescencie, ktorý je na západe taký rozšírený v tunajších podmienkach úplne absentuje.

6.1. Ranné detstvo (*rú* 孺, *batola*)

Trvá od narodenia dieťaťa až po jeho šiesty, prípadne siedmy rok života. Je to obdobie, ktoré je typické výrazne benevolentným prístupom rodičov ku výchove.¹² Deti sú v tomto období považované za zraniteľné, naivné, či hlúpe a takéto chovanie je spoločnosťou považované za úplne prirodzené a tolerovateľné. Najmä u chlapcov je možné hovoriť o extrémne liberálnom prístupe v závislosti od podmienok, v ktorých vyrastá (mesto a vidiek, ekonomický status rodiny). Veľmi dôležitým fenoménom je koncept ochrany detí *bào* 保, či už fyzickej, alebo magickej. Bežné sú rituály, ktoré majú zabezpečiť ochranu života, zabezpečiť múdrosť a dobrú budúcnosť potomka. Pri rituáli kúpania, ktorý sa môže konať niekoľko dní po narodení dieťaťa, pričom sa zídu príbuzní, aby mu pogratalovali, sa mu okrem iných predmetov vkladajú do nádoby na kúpanie napríklad vajcia (bielok symbolizuje dlhý život až do šedin a žltá farba tradične odkazuje na šťastie), alebo cibuľa, ktorá má zaistiť múdrosť potomka (z fonetickej slovnej hračky *cōng* 聰 rozumný a *cōng* 葱 cibuľa).¹³

6.2. Učenie (*tóng* 童, *chlapec*)

V ôsmich rokoch života dieťaťa sa zásadne mení prístup k jeho výchove a ďalšiemu formovaniu. V tomto období dochádza k segregácii pohlaví.

6.2.1. Výchova chlapcov

Podľa tradičných konfuciánskych predstáv, na základne ktorých mohol uspieť v úradníckej kariére každý, kto zložil požadované štátne skúšky, sa rodičia snažili o zabezpečenie vzdelania pre svojich synov. Bolo to spravidla možné u rodín, ktoré mali dostatočný ekonomický základ na to, aby mohli podporovať ich štúdium. Vyučovanie prebiehalo v mestských školách, či priamo doma u súkromných učiteľov a čo sa vyššej a strednej vrstvy mestských rodín týka, je skôr výnimkou, pokiaľ syn nie je vzdelávaný. Obsahovo výuka pokrýva čítanie, písanie znakov, memorovanie klasických textov, výchovu k náležitému chovaniu, ktoré pramení zo synovskej oddanosti nie len voči rodičom a ostatným členom rodiny, ale i voči predstaviteľom verejnej moci. Špeciálne u chlapcov v mestskom prostredí sa v rámci výchovy nikdy nepestoval ten typ hrdinskosti, ktorý by sa prejavoval v túžbe po vojenskej kariére, bojovnosti, ba dokonca vo väčšej miere ani k športom.¹⁴

Situácia na vidieku je diametrálne odlišná. Kvôli zabezpečeniu živobytia v ťažších životných podmienkach je od synov očakávané zapojenie sa do prác na poli, priučenie sa remeslu a drvivá väčšina chlapcov zostáva úplne negramotná. Samozrejme mnohé z vyššie zmienených charakteristík výchovy zostávajú v určitých obmenách prítomných i vo výchove chlapcov vo vidieckom prostredí.¹⁵ Chlapci sú vždy na spoločenskom výslní, zvyčajne získajú všetko, po čom zatúžia a nie sú vedení k samostatnosti, ani k sebaovládaniu. Arthur Smith na konci 19. storočia dokladuje prípad ženy na vratkých „zlatých ľaliách“ – malých nožičkách, ako nesie na rukách syna, v rovnakej veľkosti, ako je ona sama.¹⁶

6.2.2. Výchova dievčat

Dievčatá začínajú získavať obratnosť v ručných prácach, vo vedení domácnosti, či varení. Sú vychovávané k pochopeniu svojho podriadeného postavenia ženy a k základným cnostiam správnej manželky – ku krajnej úctivosti, láskavosti a ústupčivosti. V prípade mestských rodín s lepším ekonomickým statusom môžu byť dievčatá oboznamované so základnou znalosťou čítania a písania, ktoré sú doplnené spevom, či hrou

12. Smith 2007, 202.

13. Palát, Průšek 2001, 244–245.

14. Palát, Průšek 2001, 114.

15. Palát, Průšek 2001, 115.

16. Smith 1970, 182.

na hudobný nástroj. Špeciálne u bohatších dievčat je pozornosť upriamená viac na ručné práce, než na varenie, pretože v domácnosti je k dispozícii aj kuchár.¹⁷ V neposlednom rade je nutné podotknúť, že kvôli zodpovednosti za práce mimo domu sú dievčatá na vidieku oveľa častejšie ušetrené tradičného zvyku deformácie nôh, so snahou o ich zmenšenie.¹⁸

6.3. Dospelosť (*chéng* 成)

Pätnásťročné deti v tradičnej čínskej spoločnosti už nie sú považované za deti, ale za dospelých jedincov. Je nutné upozorniť na fakt, že dospelosť nemenila nič na absolútnej poslušnosti voči rodičom a starším členom rodiny. Pokiaľ šlo o dievča, bol jej dohodnutý sobáš, ktorým prešla do rodiny svojho ženicha. Pokiaľ to bol syn, zostával v otcovom dome, jeho postavenie je jasne určené hierarchiou v rodine, často nie je ekonomicky nezávislý a jeho život sa vyvíja podľa rozhodnutí patriarchu.

7. ADOPCIA, OSVOJENIE DIEŤAŤA A UXORILOKÁLNY SOBÁŠ

Riešenie problému ohrozenia rodovej línie, teda faktu, že rodina nemá mužského potomka, ktorý by mohol obetovať predkom, sa otvára v adopcii. Adopcia v tradičnej Číne má mnoho špecifik a preto je nutné pri diskusii o adopcii vyriešiť otázku terminológie.

7.1. Adopcia v Číne

Pokiaľ sa snažíme definovať adopciu v tradičnej Číne, je nutné poznať nasledovné pravidlá. „Ak sa v hlavnej rodovej línii nenarodí syn, prevezme jeho miesto najstarší syn z druhej línie, ak sa ani v druhej línii nenarodí syn, prevezme jeho miesto druhorodený syn hlavnej línie. Adopcia mimo rámec rodu nebola teoreticky prípustná – až na dve výnimky. Prvou bola adopcia sestrinho syna (sestra bola totiž považovaná za členku rodu, kam sa vydala, nie za členku rodu, kde sa narodila). Druhou bola adopcia zaťa, ktorý sa priženil do rodiny a ktorého deti prijali matkino rodové meno, teda v prípade uxorilokálneho sobáša, ktorý však zaťa spoločensky znižoval.“¹⁹ Zjednodušene povedané, za adopciu v Číne je považované prevzatie syna mladšieho brata ako dediča. Dieťa adoptované takýmto spôsobom je právnym a rituálnym ekvivalentom biologického dieťaťa a preberá všetky povinnosti syna. Konkrétne právo na majetok, povinnosť smútiť po smrti rodičov a byť účastný na obetovaní duchom predkov.²⁰ Adopcia je finančne veľmi nákladná a tak bola spravidla realizovaná len v bohatších vrstvách.

Napriek tomu, že adopcia mimo rodinu bola zakázaná a osoby, ktoré adoptovali syna mimo príbuzenstva z otcovej strany, boli penalizovaní, roľníci z oblasti južnej a centrálnej Číny často preferovali získanie syna cez sprostredkovateľa. Najčastejšie šlo o batolatá, či kojencov zo vzdialených miest a takýto postup bol bežnou praxou napriek jeho rozporu so zákonom.²¹

Niektorí akademici zaraďujú medzi spôsoby adopcie aj uxorilokálny sobáš, pretože tieto sobáše prakticky riešili otázku ohrozenia rodovej línie.²²

7.2. Adopcia a osvojenie na Západe

Podľa antropologického slovníka je adopcia slovo prebrané z latinčiny, pričom nesie význam „prijatie za vlastného; prijatie za syna“.²³ Kľúčovým elementom slova adopcia je „možnosť“, či „volba“, čo svedčí o povahe tejto inštitúcie v západnom svete.²⁴ Ujatie sa dieťaťa, ktoré nemá vlastných rodičov, či dieťaťa, ktorého rodičia sa o neho z akýchkoľvek dôvodov nemôžu starať je najčastejšie vyskytujúcim sa prípadom. Osvojenie a adopcia sú na západe dva výrazy pre ten istý právny vzťah. „Pri adopcii prijímajú manželia alebo

17. Palát, Průšek 2001, 116.

18. Palát, Průšek 2001, 113.

19. Malina 2009, 25.

20. Waltner 1990, 28.

21. Skinner 2002, nestárnkované.

22. Viď Waltner 1990.

23. Malina 2009, 25.

24. Waltner 1990, 26.

jednotlivec dieťa a nadobúdajú k nemu rovnaké práva a povinnosti, akoby boli jeho biologickými rodičmi. Teda vzťah medzi adoptívnymi rodičmi a dieťaťom má z právneho hľadiska rovnakú silu ako vzťah medzi biologickými rodičmi a vlastným dieťaťom – je to príbuzenský vzťah.“²⁵

7.3. Osvojenie v Číne

Názvom osvojenie (čínske *shōuyǎng* 收养) môžeme zastrešiť iné formy prevzatia starostlivosti o osobu, než je oficiálna adopcia vo vtedajšej Číne (adopcia syna mladšieho brata, alebo niekoho z rodiny). Je možné povedať, že čínske osvojenie je viac podobné západnej adopcii v zmysle prebratia starostlivosti o jedinca, ktorý to potrebuje (dieťa odložené na prahu dverí domu, či pred úradom) i keď niektoré čínske formy osvojenia nemajú právnu obdobu na západe.

Takto získané dieťa sa nie nutne stávalo členom rodiny. Napriek tomu, že mohlo dediť, teoreticky nesmeli prevziať priezvisko adoptívnej rodiny.²⁶ Takýto synovia boli označovaný čínskym pojmom *yì* 义, ktorý indikuje spravodlivosť, ale aj náležitosť so silným zmyslom pre povinnosť a implikuje akt dobrej vôle a dohody.²⁷ Pod kategóriu adoptívnych synov *yì* 义 patrili aj dojednania veľmi odlišné od toho, čo väčšinou považujeme za adopciu. Vojenský veliteľ mohol odmeniť podriadených, upevniť si postavenie a zaistiť lojalitu vojakov voči nemu adopciou.²⁸

Adopcia mohla prebehnúť aj z iných dôvodov, než z ohrozenia rodovej línie. V prípade, že bolo dieťa choré, verilo sa, že prevedením poručníctva na inú rodinu, alebo náboženskú inštitúciu, sa môže uzdraviť kvôli zmene konfigurácie príbuzenstva.²⁹

V neposlednom rade mohla byť adopcia metódou obídienia zákona a adopciou riešili ilegálny status služobníctva, či otrokov v dome.³⁰ *Bìnǚ* 婢女 boli dcéry z chudobných rodín, o ktoré sa rodičia nedokázali postarať, a preto boli prevedené do nových domácností, kde vykonávali ľahké domáce práce, stávali sa spoločníčkami ich biologických dcér, s ktorými po svadbe niekedy prechádzali aj do nových domovov. Noví poručníci mali povinnosť takéto dievča vydať, to sa však prakticky nedialo. Niekedy prostredníčka *méirén* 媒人 predala dieťa ako slúžku *púrén* 仆人, ktorej postavenie v dome bolo oveľa nižšie, prípadne ju predala ako detskú nevestu, posunula na prácu v továrňach, či do nevestincov.

8. SÚČASNOSŤ

Politika jedného dieťaťa uplatňovaná v Číne od konca 70-tych rokov 20. storočia zapríčinila nie len výrazné zmeny v demografickom vývoji Číny, ale mala dopad taktiež na spôsob výchovy v rodinách.

Vládne obmedzenie týkajúce sa počtu detí vyvolalo túžbu každého rodiča po zdravom, ideálne mužskom potomkovi, ktorý by vyplývajúci z tradičných hodnôt čínskej spoločnosti zachoval rodovú líniu a meno.³¹ Práve brutálne vládne zásahy do reprodukčného cyklu rodín, ktorým napomohol i technologický pokrok v podobe sterilizácie, či umelého ukončenia tehotenstva v 80-tych rokoch umožnili jednoduchší výber zdravého jedinca mužského pohlavia,³² ktorý zase vyústil v súčasný nerovnovážny stav mužského a ženského obyvateľstva, stigmatizáciu postihnutých ľudí a troskotajúci sociálny systém v Číne.

Na jediné dieťa v rodine sa začala čím ďalej tým viac upierať rodičovská pozornosť, nadštandardné očakávania od ich budúcnosti, špeciálne v akademickom prostredí a následne v kariére, a začali sa zvyšovať

25. JUDr. Jarmila Záhradníková: Osvojenie (adopcia) [online]. [cit. 2019–5–12]. Dostupné z: <<https://zahradnikova.sk/deti-a-rodinne-pravo/osvojenie-adopcia/>>.

26. Waltner 1990, 25.

27. Waltner 1990, 26.

28. Waltner 1990, 25.

29. Waltner 1990, 25–26.

30. Waltner 1990, 26.

31. Jenkins 2019, nestránkované.

32. Becker 2002, 331.

33. Jenkins 2019, nestránkované.

vať výdavky na život potomka.³⁵ Výchova do značnej miery vychádza z tradičného rámca a v súčasnosti je známa ako autoritárska, či despotická. Tento štýl výchovy zdôrazňuje vysoké štandardy a tendenciu kontrolovať deti pomocou zahanbovania, trestov, či iného emočného pôsobenia. Ázijské „tigrie matky“ sú reprezentantkami práve takéhoto prístupu.³⁴ Existuje debata o úspešnosti detí, ktoré sú produktom autoritárskej výchovy, pričom je ich nadštandardný akademický úspech často konfrontovaný so slabými sociálnymi schopnosťami a labilným emočným zdravím.³⁵

Práve z tohto dôvodu sa v posledných rokoch niektorí rodičia čiastočne prikláňajú k liberálnejšiemu prístupu v podobe autoritatívnej výchovy, ktorá sa opiera o pozitívnu motiváciu a rodičovskú citlivosť a zjednocuje tak disciplínu so súcitom.³⁶

Uvoľnenie politiky jedného dieťaťa v roku 2016 umožňuje mať čínskym rodinám už dvoch potomkov, no kvôli obrovským materiálnym i duševným výdavkom, ktoré boli rodičia zvyknutí koncentrovať do jediného dieťaťa si viacdetnú rodinu často nevedia predstaviť. Vysoké finančné nároky vyžadujú príjem oboch rodičov a tak výchova malých detí často zostáva na starých rodičoch, ktorý sú označovaný čínskym termínom *dài wá laorén* 帶娃老人, teda starí rodičia s dieťaťom.³⁷

Použitá literatúra:

Becker, Jasper. *Čína na prelomu století*. Praha: Jiří Buchal – BB art, 2002.

Dewar, Gwen. *Traditional Chinese Parenting What research says about Chinese kids and why they succeed*. [online]. 2019 [cit. 2019-05-10]. Dostupné z: <<https://www.parentingscience.com/chinese-parenting.html>>.

Fung, Heidi. Becoming a Moral Child: The Socialization of Shame among Young Chinese Children. *Ethos* 27.2, 1999: 180-209.

Jenkins, Alexis. *Chinese Culture & Parenting*. [online]. 2019 [cit. 2019-05-10]. Dostupné z: <<https://www.livestrong.com/article/239128-chinese-culture-parenting/>>.

Kane, Daniel. *Knížka o čínštine*. Mirošovice: DesertRose, 2009.

Malina, Jaroslav a kol. *Antropologický slovník aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/pdf/antropologicky_slovník.pdf

Palát, Augustín a Průšek, Jaroslav. *Středověká Čína: Společnost a zvyky v době dynastií Sung a Jüan*. Praha: DharmaGaia, 2001.

Skinner, William G. *Family and Reproduction in East Asia: China, Korea, and Japan compared*. 2002. [cit. 2019-04-15]. (Plný záznam dokumentu v súkromnom archíve autorky).

Smith, Arthur H. *Chinese Characteristics*. San Diego: University of California Library, 2007.

Smith, Arthur H. *Village Life in China: A study in Sociology*. Boston: Little Brown and Co., 1970.

Sokol, Jan. Antropologie výchovy a vzdělávání. [online]. 2014 [cit. 2019-04-25]. Dostupné z: <<http://www.jansokol.cz/2014/03/antropologie-vychovy-a-vzdelavani/>>.

Waltner, Ann. *Getting an Heir: Adoption and the Construction of Kinship in Late Imperial China*. Honolulu, Hawai'i: University of Hawaii Press, 1990.

ROZŠIŘUJÍCÍ ČETBA

Pierre Haski, Deník čínské školáčky – anotácia

Denník čínskej školáčky s podtitulom Všetdný život Ma Yan je kniha zostavená z denníkových zápiskov hlavnej hrdinky Ma Yan 马燕, ktoré si pre vlastnú potrebu zapisovala v rokoch 2000 a 2001. Keď dedinku Zhangjiashu 张家树 v autonómnej oblasti Ningxia 宁夏 na severozápade Číny navštívila výprava francúzskych reportérov pod vedením Pierra Haskiho, Ma Yan vložila do jeho rúk tri denníky spolu s listom zdôrazňujúcim naliehavú prosbu čínskeho dievčaťa: „Chcem študovať!“

Ma Yan sa narodila v roku 1988 do rodiny veľmi chudobných a nevzdelaných rodičov. Príjmy rodiny po narodení dvoch mladších bratov plynuli len z prác na poli a napriek tomu, že rodičia nevedeli čítať ani

34. Dewar 2019, nestránkované.

35. Ibid.

36. Jenkins 2019, nestránkované.

37. <http://www.xinhuanet.com/local/2018-07/20/c_1123151733.htm> [cit. 2019-05-13].

písať, uvedomovali si význam vzdelania pre budúcnosť svojich detí. Práve ten sa stal hnacím motorom Ma Yaninej túžby uspieť a tak sa odvdáčať rodičom, za obrovskú námahu, s ktorou zabezpečovali chod rodiny. Jej život je taktiež poznačený obrovským strachom z neúspechu a zahanbenia rodiny. Obdobie skúšok, Ma Yanino neprijatie na dievčenskú strednú školu, či výchova uprednostňujúca synov nad dcérami boli veľkými skúškami jej odhodlanosti, cieľavedomosti a odvahy.

Tieto vlastnosti z nej robia skutočnú hrdinku, ktorej strhujúci príbeh odohrávajúci sa na periférii čínskej modernizácie môže byť inšpiráciou pre každého, kto si k jej príbehu nájde cestu. Komentáre Pierra Haskiho vysvetľujúce reálie čínskeho života na vidieku sú pridanou hodnotou knihy a pretvárajú jednoduché zápisky každodenného života Ma Yan do antropologickej príručky hodnej štúdia. Ma Yanin príbeh tak reprezentuje mnoho ďalších dievčat s rovnakým osudom, ktorých životný údel zostáva nepovšimnutý. (Haski, P. *Deník čínske školačky*. 1. vyd. Praha: Víkend, 2004.)

Wu, Emily a Larry Engelmann, Peříčko v bouři – anotácia

Knihy *Pierko v búrke* je memoárom autorky Emily Wu, ktorá knihu napísala v spolupráci s profesorom histórie Larrym Engelmannom v roku 2008. Priamočiarosť, nesentimentálnosť a úprimnosť, s ktorou Emily Wu rozpráva o svojej životnej ceste, je jedinečnou sondou do Číny 20. storočia, konkrétne do dopadov krutých socialistických experimentov na každodenný život čínskych rodín a nerovnocenného postavenia žien.

Autobiografia rozpráva príbeh Emily Wu, ktorý začína v roku 1961 jej prvou spomienkou na stretnutie s biologickým otcom – intelektuálom, ktorý je počas Kultúrnej revolúcie označený za pravičiara a triedneho nepriateľa, čo poznačí členov rodiny na celý život. Násilné rozdelenie rodín, odchod na vidiek a s ním spojené nové prekážky – náročné pracovné podmienky, choroba, hlad, chudoba, rituály a poverčivosť charakteristická pre izolované vidiecke prostredie popisujú každodennú realitu ľudí stratených v chaose Kultúrnej revolúcie.

Na pozadí dejinných udalostí Emily Wu provokatívne upriamuje pozornosť na inferiórne postavenie žien tej doby. Útlak dcéry v rodine, odsúdenie žien k práci, infanticída, uprednostňovanie chlapcov pred dievčatami sú ilustrované mnohými skúsenosťami z autorkinho života. Konkrétne pridelovanie menšieho množstva jedla dcéram, lepšia starostlivosť o synov, malé množstvo dievčat žijúcich na vidieku a usmrtenie dievčat – dvojičiek, o ktoré by sa rodina inak nedokázala postarať. Sexuálne zneužívanie, objektivizácia žien a ich marginalizácia sú najtragickejšími časťami knihy.

Emily Wu písala o brutalite vtedajšej doby z dievčenského uhla pohľadu. Výpovedná hodnota diela tkvie predovšetkým v jednoduchosti, detailnosti a empatickosti opisu dejín modernej Číny zachyteného z uhla pohľadu malého dievčaťa.

(Wu, E. a L. Engelmann. *Peříčko v bouři. Děťství ztracené v chaosu*. 1. vyd. Plzeň: Nava, 2008.)

3.1 Matka s deťmi

Zámožná rodina zo severu Číny. Žena a dievčatko napravo od nej majú „zlaté ľalie“.
Foto: Robert Henry Chandless, cca. 1905.

3.2 Školáci

Zvyčajný vyučovací deň žiakov v Tangyue 棠越 v provincii Anhui 安徽.
Foto: Lucie Olivová, 2005.

3.3 *Dài wá lǎorén* 带娃老人 „Starý rodič s chlapcom“

Starý otec z provincie Yunnan 云南 nesie vnuka do (tibetského) chrámu.

Foto: Kristýna Popová, 2016.

3.4 Dcéry sú tiež potomkovia

Dve dievčatká z provincie Shaanxi 山西 stojace pred nápisom „Dievčatá sú tiež potomkovia“.

Foto: Lucie Olivová, rok 2017.

